

УДК 793.3

А. М. Дончак

ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

ORCID ID 0000-0001-5115-6222

DOI 10.24139/978-617-7487-53-0/2019-01-02/240-248

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ, РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ТАНЦЮ В УКРАЇНІ

У статті розкрито сутність соціального танцю та з'ясовано його психолого-педагогічні та реабілітаційні аспекти. На відміну від бального танцю, соціальний танець зазвичай не має складних схем (послідовностей), натомість вони імпровізовані. Визначено основні функції соціального танцю, зокрема: комунікативні, самоідентифікуючі, експресивні, катартичні, гедоністичні, оздоровчі, рекреаційні та реабілітаційні. Представлено етапи організації уроків хореографічного соціального танцю (сальса, бачата та кізомба): вивчення основних танцювальних рухів у групі в танцювальній залі; практичні заняття в танцювальній залі в парі зі зміною партнерів; виконання танців у соціальних центрах, на вечірках під відкритим небом тощо.

***Ключові слова:** танець, соціальний танець, психолого-педагогічні, реабілітаційні, методологічні аспекти.*

Постановка проблеми. У ХХ столітті хореографічне мистецтво переживає гвалтовний наступ сучасної хореографії, оригінальним різновидом якої стає соціальний танець. Сьогодні в суспільстві ризику все більшої ваги набуває його психолого-педагогічний та реабілітаційний потенціал, реалізація якого в Україні в умовах збройного конфлікту, політичної та соціальної нестабільності дозволяє частково урівноважити ситуацію, про що свідчить значне поширення соціального танцю й урізноманітнення його функцій.

Аналіз актуальних досліджень. Усвідомлення соціального танцю як новітнього танцювального жанру (спочатку як бальної хореографії) виникає в науковій літературі Великої Британії наприкінці минулого століття в роботах Т. А. Вайтвора, Р. Паурса та ін. У подальшому науковці й педагоги-хореографи починають активно досліджувати латиноамериканські популярні танці та клубну джазову танцювальну культуру (Джульєта Мак-Мейс, Норма Мілер, Скот Капіт та ін.). Проблему популярних танцювальних стилів в Україні активно вивчають А. В. Журавльова та Д. І. Шариков. У той самий час дослідження психолого-педагогічного й реабілітаційного аспектів соціального танцю у вітчизняному науковому просторі практично не здійснювалось.

Метою нашої статті стало виявлення сутності соціального танцю та висвітлення його психолого-педагогічного й реабілітаційного аспектів, що

здійснювалося за допомогою аналітичних (історико-генетичного, порівняльно-зіставного і функціонального) та емпіричних (спостереження, опитування) **методів дослідження**.

Виклад основного матеріалу. Сучасна соціально-економічна, політична та психосоціальна ситуація в Україні в умовах анексії Криму та наявності збройного конфлікту на Сході держави активно обговорюється та осмислюється представниками різних наукових спільнот. За висновками міжнародної організації *the Assessment Capacities Project (ACAPS)*, наведеними в огляді *Global Emergency Overview*, понад 5 млн мешканців України якимось чином були залучені до цих травматичних подій, понад мільйон із них стали внутрішніми мігрантами. За даними Офісу з координації гуманітарної допомоги, у постраждалих регіонах близько 4,5 млн осіб потребують медичної допомоги. Спостерігається різке збільшення психічних та психологічних розладів серед мирного населення й учасників бойових дій, (Особливості перебігу та комплексна допомога особам з посттравматичним стресовим розладом, 2016).

У цьому зв'язку неможливо переоцінити реабілітаційний ефект соціального танцю як процес відновлення психоемоціонального стану осіб, які постраждали внаслідок бойових дій, різноманітних депресивних станів, стресів, деструкції професії. У той самий час соціальний танець може виконувати рекреаційну, гедоністичну й навіть своєрідну культуротворчу функції.

Результати історико-генетичного аналізу танцювального мистецтва засвідчили, що відбір і систематизація рухів і положень людського тіла як засобів створення художнього образу відбувались у багатовіковому культурно-історичному поступі. Спочатку танець виник із різноманітних рухів і жестів, пов'язаних із трудовими процесами й емоційними враженнями людини від навколишнього світу, що знайшло відображення в їх номінації. Наприклад, український танець *кравчик* імітує рухи кравців; у башкирських народних танцях рух рук *бешбармак* імітує розкочування тіста; у старовинному французькому народному танці лісорубів *буре* (дослівно – оберемок хмизу) танцівники різко притоптують і підстрибують після кожного третього такту, ніби підминають зібраний хмиз грубими дерев'яними черевиками (Кажан, 2012).

Отже, у танцювальному мистецтві художні образи створюються засобами пластичних рухів людського тіла. У танці відображається емоційно-образний зміст музичних творів. В. Баглай стверджує, що танець функціонує в культурних традиціях усього людства й людських спільнот. За свою довгу історію танець змінювався, відображаючи культурний аспект їхнього розвитку (Баглай, 2007).

Сучасна хореографія є новітнім видом хореографічного мистецтва й культури сьогодення, сформованого під впливом соціально-політичних, філософських, технологічних, стилістичних чинників культури ХХ ст., що виявили в танці імпровізаційність та індивідуальність, а також стабілізували його синтезовану структуру.

Д. Шариков вважає, що до 2008 року в класифікації сучасної хореографії не було визначено місце соціальному танцю (Шариков, 2008). Пізніше науковець пропонує його визначення як соціальний вид хореографічного мистецтва й культури сьогодення, що був сформований під впливом історичних і соціальних чинників художньої культури в галузі народного, історичного, академічного, бального й латиноамериканського танцю, які виявили в танці лише парне, або ансамблеве танцювання за принципом спортивних змагань (Шариков, 2013).

Наголосимо, що соціальні та молодіжні хореографічні жанри (спортивно-бальні та соціальні танці, серед яких насамперед назвемо кантрі, свінг, сальсу, орієнталь, меренге, мамбо, ламбаду) орієнтуються переважно на дозвілєву діяльність різних вікових категорій (підлітки, юнацтво й молодь, зрілі й похилі люди) щодо гарного проведення вільного часу або професійних змагань, де соціальний танець відзначений як соціальна та молодіжна форма.

Результати аналізу наукової літератури засвідчили, що соціальні танці (англ. *social dance*) належать до категорії танцювальних стилів різних народів світу. Вони є популярними в соціумі, найчастіше виконуються в парі та спрямовані на обмін позитивними емоціями між партнерами. На відміну від бальних танців, у соціальних, як правило, немає складних схем (секвенцій), натомість їм властива імпровізаційність. За відсутності чітких схем величезного значення набуває техніка ведення партнерки, головними завданнями якої стає відчуття імпульсів партнера та естетично привабливого виконання своїх рухів.

Соціальні танці засновані на активному контакті між людьми, для яких танець стає формою спілкування, породжуючи такий феномен, як клубні танці, або навіть стилем життя, захоплюючим хобі. У культурному житті деяких країн конкурси окремих видів соціального танцю й навіть карнавали відіграють значку роль. На відміну від конкурсів зі спортивних бальних танців пари на «соціальному» танцполі не є постійними, психіка учасників не виснажується «змагальним синдромом», партнери доволно змінюються. Якщо в бальних танцях ви будете танцювати зі своїм постійним партнером, повинні тренуватися з ним довгий період часу, а потім демонструвати досягнення на спортивному змаганні, то соціальний танець переважно існує в межах дозвілєвої діяльності.

За А. Журавльовою в поєднанні з авторською класифікацією до числа популярних соціальних танців зараховуємо такі: «Аргентинське танго», «Бальбоа», «Бачата», «Бугі Вугі», «Вальс», «Вест кост свінг», «Зук», «Ірландський сет танець», «Кізомба», «Лінді-Хоп», «Машише», «Меренге», «Реггетон», «Руеда де касіно», «Сальса», «Самба де гафіейра», «Семба», «Форро», «Хастл», «Трайбл» та інші (Журавлева, 2017). Із цього переліку найбільш поширеними, популярними й розвиненими в Україні вважаємо сальсу, бачату й кізомбу.

Порівняльно-зіставний аналіз наукової літератури дозволив нам визначити основні функції соціального танцю, зокрема: комунікативну,

самоідентифікаційну, експресивну, катарсичну, гедоністичну, оздоровчу, рекреаційну та реабілітаційну. Розглянемо найбільш важливі з них.

Соціальний танець може виступати в якості способу спілкування або самовираження, за допомогою якого і танцюристи, і глядачі зможуть відчувати всю радість руху. Він утілює весь спектр почуттів, властивих людині. У силах танцю посилювати, дисциплінувати й жити людську особистість.

Оздоровча функція соціального танцю вирішує завдання, спрямовані на оптимізацію рухової активності, залежно від індивідуальних і статевовікових особливостей, підвищення функціональних можливостей організму та його гармонійний розвиток, попередження чи виправлення незначних відхилень у фізичному стані та дозволяє вирішувати корекційно-профілактичні завдання.

Рекреаційна та гедоністична функції соціального танцю полягають у реалізації естетичної насолоди, пов'язаної з виконанням гармонійних рухів у приємному музичному ритмі та отриманням духовного й фізичного задоволення, що дозволяє кваліфікувати ці функції як категорії психології мистецтва. Гедоністична функція соціального танцю доставляє людині насолоду, вчить насолоджуватися знаками краси, які створює танець, спирається на самоцінність особистості. Реалізації рекреаційної функції танцю сприяє і соціальний базис сучасного танцювального виконавства сольного та парного танців. Вагомим фактором сприяння тут є громадсько-рекреаційні програми телебачення, різноманітні вечірки, сімейні та професійні свята, вечори відпочинку в рекреаційних закладах (клубі, ресторани, кафе та ін.).

З огляду на означені нами функції соціального танцю розглянемо детальніше сальсу, бачату й кізомбу.

Сальса – (ісп. *salsa*, соус) сучасний соціальний танець, популярний у США і Латинській Америці, який танцюють парно або в групах. Сальса більш енергійна, там швидший темп і велика свобода для самовираження як для партнера, так і для партнерки.

Бачата (ісп. *bachata*) – танець родом з Домініканської Республіки, який отримав також широке поширення в латиноамериканських країнах Карибського басейну. Бачата – більш пластичний танець, танцюється в більш щільному контакті між партнерами.

Кізомба (порт. *kizomba* «повільно слідувати») – сучасний популярний парний танець, а також музичний жанр, походження якого з Анголи, який еволюціонував у Португалії та знайшов свою популярність у Франції. На даний час Париж є законодавцем сучасної кізомби. Кізомба є абсолютно особливим танцем. По-перше, існує близький контакт в парі, по-друге, ви танцюєте не для шоу, не для глядачів, оскільки там немає якихось екстра-елементів. У кізомбі ви залишаєтеся пов'язаними один з одним завдяки мікроімпульсам.

Дослідження проблеми функціонування соціального танцю в Україні засвідчило, що сьогодні, у зв'язку із соціально-політичною напругою та воєнними діями, серед основних функцій соціального танцю набуває ваги його реабілітаційна функція. Тому розглянемо її детальніше. Термін

реабілітація має латинське походження (*re* – повторне, поновлювання дії, *habilis* – зручний, пристосований). За визначенням ВООЗ, реабілітація – це комбіноване й координоване застосування соціальних, медичних, педагогічних і професійних заходів із метою підготовки та перепідготовки індивідуума для досягнення оптимальної його працездатності.

У нашій країні прийнято визначення, сформульоване на нараді міністрів охорони здоров'я європейських країн (Прага, 1967 р), що реабілітація є система державних, соціально-економічних, медичних, професійних, педагогічних, психологічних та інших заходів, спрямованих на попередження розвитку патологічних процесів, що призводять до тимчасової або стійкої втрати працездатності, і на ефективне й раннє повернення хворих та інвалідів (дітей і дорослих) у суспільство й до суспільно корисної праці. Весь комплекс заходів реабілітації поділяється на:

- медичну реабілітацію, що використовує різні методи медикаментозної терапії, фізіотерапії, лікувальної фізкультури, лікувального харчування, санацію вогнищ хронічної інфекції, хірургічну корекцію патологічних змін та ін.;

- психологічну реабілітацію, що включає заходи щодо своєчасної профілактики й лікування психічних порушень, з формування в пацієнтів свідомої та активної участі в реабілітаційному процесі;

- професійну реабілітацію, основними завданнями якої є відновлення відповідних професійних навичок або перенавчання пацієнтів, вирішення питань їх працевлаштування;

- соціальну реабілітацію, що включає розробку, прийняття на державному рівні відповідних нормативно-правових актів, які гарантують інвалідам певні соціальні права й пільги, а також забезпечення реалізації цих постанов.

Серед інших найчастіше виділяють клінічний, фізичний, психологічний і соціально-трудоий аспекти реабілітації. Реабілітація – не просто комплекс заходів, механічна сума більшого або меншого числа різних методів. У програмах реабілітації ефективність кожної складової тісно залежить від інших складових. Включення в програму реабілітації будь-якої важливої складової (клінічної, психологічної, фізичної, соціально-трудової та ін.), крім своєї прямої дії, опосередковано підвищує ефективність інших складових. Така синергія призводить до значного підвищення ефективності програми реабілітації в цілому. Наприклад, фізична реабілітація дозволяє не тільки підвищити фізичну працездатність, але й істотно поліпшити психологічний стан хворих різних категорій. Танець можливо віднести до фізичної реабілітації.

Однак при психічних змінах, що виникли у зв'язку із захворюванням та відсутністю мотивації, низьку самооцінку й низьку самоефективність сама участь у заняттях лікувальною фізкультурою, а тим більше у фізичних тренуваннях ставиться під сумнів. Таких хворих без психокорекції часом просто не вдається залучити до програми будь-якої реабілітації, а відтак для них її ефективність (через незастосування) фактично зводиться до нуля.

Отже, медико-психологічна реабілітація є невід'ємною складовою системи реабілітації хворих та інвалідів. Без психологічних методів неможливо домогтись успішної реабілітації в таких випадках, як страхи перед фізичним навантаженням у хворих, «відхід у хворобу» при тривалому стаціонарному лікуванні, депресія, відсутність мотивації до подолання хвороби та її наслідків, низька прихильність хворих до участі в програмах медичної реабілітації, формування рентних установок у інвалідів тощо. Показано, що особливості особистості та психологічної реакції на хворобу, ставлення до лікування та реабілітації, до повернення до праці надає потужний вплив не тільки на процес психологічної реадaptaції, але й на всі інші складові реабілітації.

Хоча кінцеві цілі комплексної медичної реабілітації та психореабілітації збігаються, у останньої є свої завдання, свої об'єкти й методи діагностики та корекції.

Завдання психологічної реабілітації: 1) психологічна підтримка (в перші дні хвороби, при оголошенні діагнозу, перед операцією та після неї, при вертикалізації пацієнта, перед випискою їх стаціонару, при поверненні на роботу та ін.); 2) формування адекватних особистісних реакцій на хворобу; 3) підвищення прихильності проведеного лікування; 4) формування установок на активну участь у програмах реабілітації, на своєчасне повернення до праці (навчання), на відновлення своєї ролі в родині й соціально-трудоному оточенні.

Одним із методів корекційно-розвивального впливу, що застосовується в психотерапевтичній роботі, визнана арт-терапія. Еволюція поняття «арт-терапія» відображає процеси відокремлення декількох самостійних напрямів: медичного, психологічного, соціального, педагогічного. Об'єднує ці напрями застосування художньої творчої діяльності як лікувального, відволікального або гармонізувального факторів.

Поєднання фізіологічної реабілітації та арт-терапії можливо на заняттях із соціальних танців для набуття максимального психологічного реабілітаційного результату на кінцевих етапах.

Методика організації хореографічних занять із соціальних танців сальса, бачата і кізомба складається із таких етапів:

1. Вивчення основних рухів танцю в залі в групі.
2. Практичні заняття в залі в парах зі зміною партнерів.
3. Танець у соціальних осередках, вечірках «опенейрах» тощо.

Результатом дослідження був виражений позитивний ефект від хореографічних занять, після проведення яких у респондентів спостерігалось покращення загального психологічного стану, самопочуття, проявлялися зміни щодо активної позиції до подальшого життя, озвучувалися позитивні думки. Запропоновано принциповий підхід, за яким опанування таких соціальних танців, як сальса, бачата й кізомба, має реабілітаційний, корегувальний та профілактичний вплив і може бути рекомендований для різних соціальних категорій.

За результатами спостереження й опитування можемо стверджувати, що заняття соціальними танцями сприяють розвитку мужності в хлопців, оскільки тут чітко розподіляються гендерні ролі. Партнер завжди веде, а партнерка завжди слідує за ним. А крім того, партнер ще має обов'язок стежити за комфортом своєї партнерки, щоби вона не вдарилася в іншу пару, щоб її випадково ніхто не зачепив. Також у тих, хто займається соціальними танцями, розвивається пластичність, розправляються плечі, а це додає більше впевненості в собі. Відповідно, все це в комплексі сприяє тому, що розкриваються нові цікаві риси характеру.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Визначення сутності соціального танцю дозволяє стверджувати, що він становить категорію танцювальних стилів, які популярні в різних країнах світу й виконуються переважно в парі в процесі дозвіллевої діяльності та обміну позитивними емоціями між партнерами. Соціальні танці засновані на активному контакті між людьми, для яких танець стає формою спілкування.

На відміну від бальних танців у соціальних, як правило, немає довгих і складних секвенцій; більшість сучасних соціальних танців є імпровізаційними. Техніка ведення партнерки становить одну з найбільш складних проблем опанування соціального танцю для партнерів. Натомість партнерки повинні вміти відчувати імпульси партнера та естетично привабливо виконувати свої рухи.

Сьогодні в Україні, у зв'язку із соціально-політичною напругою та воєнними діями, серед основних функцій соціального танцю набуває ваги його реабілітаційна функція.

Поетапна методика організації хореографічних занять із соціальних танців (сальса, бачата і кізомба) складається із трьох етапів: вивчення основних рухів танцю в залі в групі; практичні заняття в залі в парах зі зміною партнерів; виконання танцю в соціальних осередках, на вечірках «опенейрах» тощо.

Напрямом для подальших досліджень бачимо корегування навчальних планів і навчальних програм за кількістю кредитів, аудиторних годин та уточнення змісту навчальних дисциплін щодо впровадження соціального танцю з метою їх взаємоузгодження та гармонізації.

ЛІТЕРАТУРА

- Баглай, В. Е. (2007). *Етніческая хореография народов мира*. Ростов-на-Дону: Феникс.
- Журавльова, А. В. (2017). *Теорія та методика викладання популярних танцювальних стилів*. Київ: КНУКіМ.
- Кажан, В. І., Калініна, Р. П. (2012). Власні імена та їх похідні в термінології хореографічного мистецтва. *Філологічні студії*, 8, 57.
- Особливості перебігу та комплексна допомога особам з посттравматичним стресовим розладом*. Харків: видавець Строков Д. В.
- Підходи реабілітації військовослужбовців з зони АТО з наслідками бойового стресу за допомогою дельфінотерапії (2016). *Актуальні проблеми*

психологічної допомоги, соціальної та методико-психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції: матеріали VI Міжвідомчої науково-практичної конференції (26 травня 2016 року). Київ: Національний університет оборони України.

Проблематика комплексної допомоги особам з посттравматичним стресовим розладом (2016). *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів Держави: проблеми та перспективи: збірник тез доповідей Третьої Всеукраїнської науково-практичної конференції (22-23 вересня, 2016 р.).* Одеса: Військова академія, сс. 343-344.

Решетнікова, Т. (2018). Хореографія і всебічний розвиток особистості. *Мистецтво в школі*, 8, 32-33.

Сердюк, Т. (2009). Хореографія у вихованні студентів. *Мистецтво та освіта*, 2, 22-25

Шариков, Д. І. (2008). *Класифікація сучасної хореографії: напрями, стилі, види.* К.: Вид. Карпенко В. М.

Шариков, Д. І. (2013). *Мистецтвознавча наука хореологія як феномен художньої культури. Типологія хореографії.* К.: КиМУ, Частина III.

Якуба, Ю. В. (2017). До питання актуальних якостей майбутнього вчителя хореографії. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали і тези III Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студ. (13-14 жовт. 2017 р.).* Т. 2. С. 109-111.

РЕЗІЮМЕ

Дончак А. М. Психолого-педагогические, реабилитационные и методические аспекты функционирования социального танца в Украине.

В статье раскрывается сущность социального танца и уточняются его психолого-педагогические и реабилитационные аспекты. Результаты анализа научной литературы показали, что социальный танец относится к разряду танцевальных стилей разных народов мира. Они популярны в обществе, чаще всего исполняются парами и направлены на то, чтобы делиться положительными эмоциями между партнерами. В отличие от бальных танцев, у социального танца обычно нет сложных схем (последовательностей), вместо этого они импровизированы. При отсутствии четких схем большое значение имеет методика ведения партнера, основной задачей которой является чувствовать импульсы партнера и эстетически привлекательное выполнение его движений.

Сравнительный анализ научной литературы позволил нам выявить основные функции социального танца, в частности: коммуникативную, самоидентификационную, экспрессивную, катарсическую, гедонистическую, оздоровительную, рекреационную и реабилитационную. Сегодня в Украине, в связи с социально-политической напряженностью и враждебностью, реабилитационная функция социального танца набирает вес среди основных функций социального танца.

Пошаговая методика организации уроков хореографического социального танца (сальса, бачата и кизомба) состоит из трех этапов: изучение основных танцевальных движений в группе в танцевальном зале; практические занятия в танцевальном зале в паре со сменой партнеров; танцевать в социальных центрах, на вечеринках под открытым небом и т. д.

Направление для дальнейших исследований – корректировка учебных программ по количеству кредитов, аудиторных часов и уточнение содержания учебных дисциплин для внедрения социального танца с целью их гармонизации.

Ключевые слова: *танец, социальный танец, психолого-педагогические и методологические аспекты.*

SUMMARY

Donchak A. M. Psychological-pedagogical, rehabilitation and methodological aspects of social dance functioning in Ukraine.

The article reveals the essence of social dance and clarifies its psychological-pedagogical and rehabilitation aspects. The results of scientific literature analysis have shown that social dance belongs to the category of dance styles of different peoples of the world. They are popular in society, most often performed in pairs and aimed at sharing positive emotions between partners. Unlike ballroom dance, social dance usually does not have complicated schemes (sequences), instead they are improvised. In the absence of clear schemes of great importance is the technique of leading a partner, whose main task is to feel the impulses of the partner, and aesthetically attractive performance of their movements.

Comparative analysis of the scientific literature has allowed us to identify the main functions of social dance, in particular: communicative, self-identifying, expressive, cathartic, hedonistic, wellness, recreational and rehabilitation. Today, in Ukraine, in connection with socio-political tensions and hostilities, the rehabilitation function of social dance is gaining weight among the main functions of social dance.

The step-by-step methodology for organizing choreographic social dance lessons (salsa, bachata, and kizomba) consists of three stages: studying the basic dance movements in the group in the dance hall; practical sessions in the dance hall in pairs with the change of partners; performing dance in social centers, at “open air” parties, etc.

The direction for further research is adjustment of curricula by the number of credits, classroom hours and clarification of the content of educational disciplines for introduction of social dance in order to harmonize them.

Key words: *social dance, psychological-pedagogical, rehabilitation and methodological aspects*